

Davvisámegiela čálamáhtu konteaksta

HANNA OUTAKOSKI

Ubmii universitehta

Artihkkala dutkančuolbman lea čielggadit ja čalmmustahttit makkár sámegiela čálamáhtolaš konteavsttat ja daidda konteavsttaide gullelaš áigejuovdilis hástalusat davimus Sámis leat giela hálliid ja čáliid vástádusaid mielde, ja mo dakkár hástalusaid sáhtta sajáidahttit ja dulko Hornbergera guovtteriela čálamáhtu jottkolašvuoda skálad vehkiin. Dát dáhpáhusdutkanuš čuoččuha ahte dievaslaš sámegiela čálamáhtu juksamis leat dálá Sámis mánggat hástalusat. Dán artihkkalis árvaluvvoge ahte guovtteriela balanserejuvvon dahje dássedettolaš čálamáhtu lea dávjá skuvllaid virggálaš mihttomearri ja ovttaskas olbmuid sávdat Sámis, muhto gielalaš ideologiijat servodatdásis, gielladoaladumit ovttaskas olbmuid dásis ja duohtamáilmmis čađahuvvon doaimmat dahje daid váilun váikkuhit mánggi negatiivvalaččat dasa man guvlui guovtteriela čálamáhtu jottkolašvuoda skálat hállanit. Dutkanuša bohtosat čujuhit ahte sámegiella ii báljo oidno iige gullo eanaš sámehoppiid dábbaleamos čálamáhtolaš konteavsttain astoáiggis iige skuvllasge.

Fáddásáni: čálamáhtu, guovtteriela čálamáhtu jottkolašvuoda skálat, jerranskovveguorahallan, sosiolingvistihkka, davvisámegiella

1. Álggahus

Dán artihkkalis mun guorahalan sámegiela čálamáhtu (eang. *literacy*) dili, eavtuid ja hástalusaid 9- ja 12-jahkásaš sámegiellohppiid gaskkas davvisámegiela guovlluin Suoma, Norgga ja Ruota Sámis. Vuodđudan iehčan analysa dasa mo 65 oahppi ja 63 vánhema leat dan dili meroštallan jerranskovveguorahallamis. Dákkár dutkanuš lea dehálaš dasgo dan vuolggasadjin leat hálliid ja giellageavaheiddjiid vásáhusat ja oainnut, mat lágidiit vuoddu giellaválljemiidda ja giellageavahussii ovttaskas olbmuid gaskkas. Dán dási govvádus sáhtta dasto čilget almmolaš giellageavaheami sierranas gielladomeanain seammás go dat addá vejolašvuoda váikkuhit giellageavahanmálliide báikkálaččat. Dát dutkanuš lea dehálaš maiddái danin go bearraša siskkáldas giellaválljemat čálamáhtolaš konteavsttain leat unnán dutkojuvvon Sámis, vaikko dakkár válljemiin lea čájehuvvon leat dehálaš rolla veahádatgielaid birgejumis mánggagiela konteavsttain eará guovlluin máilmmis (omd. King & Logan-Terry 2008).

Dát dutkamuš lea dili govvideaddji ja áiggi dáfus ráddjejuvvon dáhpaš-dutkamuš (eang. *cross-sectional case study*), ja dát artihkal gullá giellasosiologalaš árbevieru vuollái. Mun guorahalan 128 jearranskovi vástádusaid mat leat oassi stuorit guovttegielat čálamáhtu guorahalli prošeavttas¹ *Čálamáhttu Sámis – Literacy in Sápmi* mii jođihuvvo Ubmi universitehtas, gielladutkanossodagas (*Institutionen för Språkstudier*). Jearranskoviid lassin lean maiddá geavahan golmma giellaoahpaheaddji jearahallamiid sekundára materiálan. Dutkanmateriálaid lean čohkken davimus Sámis prošeavtta álgoáigodagas čakčat 2012 ja dálvit 2013.

Mun geavahan Nancy Hornbergera (1989; 2008) teorehtalaš málle *Continua of Biliteracy* go dulkon jearranskoviid vástádusaid. Gohčodan dán teoriija sáme-gillii namain *guovttegielat čálamáhtu jotkkolašvuoda skálat*. Hornbergera skálat guorahallet gielladili guovttegielat čálamáhtu konteavstta, ovdáneami, sisdoalu ja gaskaoami (eang. *medium*) dáfus. Guovttegielat čálamáhtu jotkkolašvuoda skálaid vehkiin lea vejolaš ipmirdit gielladili, masa váikkuhit fáktorat mánnga sierra dásis, ja man lea muđuid váttis čilget ja govvidit. Dát skálat leat erenoamážit mávssolaš vuohki dutkat ovttaskas olbmuid gielladili almmolaš perspektiivvas nu ahte mii sáhttit buorebut ipmirdit ja dulkot báikkálaš hástalusaid. Vuodđojurddan dahje navdámuššan lea, ahte guovttegielat mánát ja nuorat jukset guovttegielat čálamáhtu buoremusat dalle go guktot sin gielat ožžot olu saji beaivválaš čálamáhtolaš doaimmain (Hornberger 1989: 289).

Hornbergera málle geavahuvvo dájvá oktavuodain main dutkit háliidit veardidit oktavuodaid guovtti dahje eanet gielaid gaskkas (ee. Jean-Pierre 2013; Hornberger & Link 2012; Hornberger 2010; de la Piedra 2006; Hornberger 2004; Bloch & Neville 2003; Mercado 2003). Dán artihkkalis mun čájehan ahte málle sáhtta geavahit maiddá unnitlogugiela čálamáhtu konteavsttaid govvideamis vearditkeahttá nu olu eará gielaiguin. Dán artihkkala guokte dutkančuolmma leat:

- (1) Makkár gova ohppiid ja vánhemiid jearranskovveguorahallama vástádusat addet sáme-gielat čálamáhtu konteavsttas Sámis, ja mo dan gova sáhtta sajáidahttit Hornbergera mállii?
- (2) Makkár hástalusaid sáhtta Hornbergera málle mielde vuohttit oppalaš sáme-gielat čálamáhtu juksamis?

1 Stuorit prošeavtta birra gávdnojit lasi diedut Outakoski (2015) nákkosgirjjis man vuodđun lea ee. dán artihkkala árat veršuvdna.

Artihkal lea ordnejuvvon čuovvovaš vuogi mielde. Álggahusa maŋŋá čuovvu oassi mii sajáiduhttá dán artihkkala viiddis sosiolingvisttalaš teorehtalaš rámma sisa. Dasto čilgen ja govvidan dárkilabbot Hornbergera málle mainna unnitlogugiela ohppiid mánggabealat ja mánggagielat čálamáhtolaš konteavsttaid lea vejolaš sihke guorahallat ja maiddáid áddet. Teorehtalaš láidehusa maŋŋá čilgen dutkanmateriála, ja empiriija oasis guorahalan 128 jearranskovi vástádusaid ja dulkon daid Hornbergera málle mielde. Loahpas mun geasán čoahkkái dán dutkamuša bohtosiid ja árvalusaid.

2. Teorehtalaš rámmat

Árbevirolaš sosiolingvisttalaš oainnu mielde giela lea vejolaš dutkat ovttadahkan mii geavahuvvo dihto hálliidjoavkku gaskkas (Fishman 1972). Árbevirolaš oaidnu navdá maiddáid ahte giella geavahuvvo dihto domeanain dahje giellašiljuin, ja danin rievdadusat giellašiljuin sáhttet mielddisbuktit rievdadusaid giellageavahanvugiin (Fishman 1991: 44–45). Dákkár nuppástusat dávistit dávjá demográfalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš dili ja oktavuodaid oppalaš riev dama (Fishman 1991: 57–65). Sámekonteavsttas dahkkon ovddit sosiolingvisttalaš dutkamušat (omd. E. Helander 1984; Aikio 1988; Svonni 1993; Rasmussen 2013; Skum 2013) leat čájehan ahte lea dehálaš dutkat, mo báikkálaš giellašiljuid rievdadusat speadjalastet rievdadusaid stuorservodagas ja mo fas stuorra servodatlaš rievdadusat čuhcet indiviiddaide. Árbevirolaš sosiolingvistihkka guorahalláge dávjá sierra fáktoriid mat sáhttet váikkuhit giellašiljuid doaibmamii. Sámegiela dáfus leat dakkár fáktorat bures govviduvvon omd. Hyltenstam ja Stroud (1991: 112) girjiis.

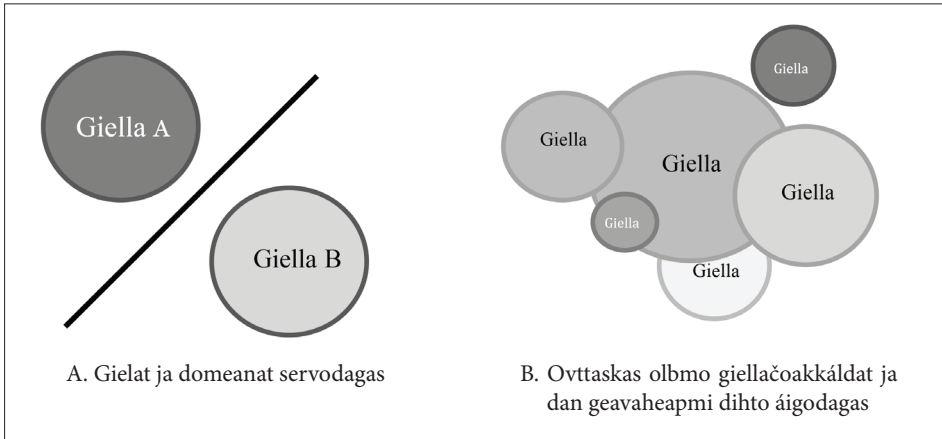
Árbevirolaš oaidnu lea goittotge kritiserejuvvon (omd. Martin-Jones 1989) dasgo vuolggasadjin das lea dávjá vuordámuš man mielde giellaservodagat leat ovttagiellagat, dahje main sierra gielat leat čielgasit ráddjejuvvon nu ahte okta giella geavahuvvo dihto giellašiljuin ja nubbi fas eará sajiin. Fishman (1972) gohčoda dákkár dili *stádis diglossiijan* (eang. *stable diglossia*). Nubbin váttisvuohtan lea ahte dákkár oaidnu sáhtta johtilit šaddat gielalaš ideologiijan olles servodagas, man mielde giela dálá dilli álo buohtastahattojuvvo ideála diliin. Ideála dilli lea dahje lea leamaš giellageavaheddjiid mielain duohtadilli mas ovttagiellat gielamáhttu dávjá lea norbman giela(id) oččodeamis, oahpahusas ja servodatdási plánemis. Sámekonteavsttas leaba omd. N. Ø. Helander (2012) ja Keskitalo (2010)

suokkardallan dakkár ovttagielat váldokultuvrii čadnon vuolggasaji hástalusaid ja čuovvumušaid go leat plánemin ja čađaheamen mánggagielat oahpahusa, mas unnitlogugiella oažžu unnit saji go váldogiella, ja mas unnitlogu kultuvra ii leat oahpahusa vuodđun.

Unnitloguálbmogiid oktavuodas lea hui dávjá jearaldat gealdagiin sierra joavkkuid gaskkas ja maiddái váldeoktavuodain main unnitlohku lea dávjá heajut váldeposišuvnnas go eanetlohku. Dát lea oktan sivvan dasa ahte Martin-Jones (1989) lea árvalan guovttegielatvuodadutkamuša dárbbasit vehádatgielaid oktavuodas vel ođđa oaidninčiega ja ođđa jienaid. Martin-Jones geavaha Lafont (1982) tearpma *periferiija sosiolingvistihkka* go son čállá ođđalágan sosiolingvistihka birra. Dan oainnu ovddasteaddjit oidnet iežaset dutkamuša oktan vuohkin oassálastit rahčamušaide gielalaš unnitloguid vuogiatvuodaid beales. Dát lea Martin-Jones mielas hui dehálaš dasgo unnitlogugiela hállit sáhttet muđuid váikkuhit eanetlogugiela nannemii dahje unnitlogugiela soardimii nu ahte sii eai ieža leat didolaččat das (Martin-Jones 1989: 119–120). Ođđalágan periferiija sosiolingvistihka ulbmilin leage dalle buktit ovdan ruossalasuodaid mat dagahit gielaid gaskasaš konflikttaid ja gealdagiid. Periferiija sosiolingvistihkka buktá dutkiide veahkkin dehálaš oaidninčiega, man ulbmilin lea almmustahttit ja dahkat oinnolažžan giellaideologijaid ja váldeoktavuodaid, mat stivrejit sihke ovttaskas olbmo ja servodaga giellageavaheami.

1980-logu loahpa maŋná lea sosiolingvistihkka rievdan vel viidásabbot, ja go Blommaert ja Backus (2013: 15) čálliba dálá mánggagielatvuoda birra, de soai oaivvildeaba olbmuid gielalaš attáldagaid čoakkáldaga dahje repertoára (eang. *repertoire*) mas lea juohke hálli dáfus áidnalunddot sisdoallu. Repertoárat leat oktagaslaš resurssat maid olbmuid eallin lea hábmen ja mat čuvvot dábálaš eallinagi rievdadusaid ja áigodagaid. Min gielalaš resurssaid čoakkáldaga hábme maiddái muhtin muddui dat makkár giellaválljemiid earát min lahkosis leat vásihan ja makkár gielaid olmmoš de gullá olmuin iežas lahkosis. Dat mearkkaša ahte min gielalaš resurssat nuppástuvvet oppa áigge. Dát oaidnu vuolgá dakkár duohtavuoda govvideamis mii lea vuhttomis mánggagielat servodagain, main ovttaskas olbmuid giellačoakkáldagat leat olu mohkkát vuogádagat go maid olbmot leat hárvánan jurddašit. Blommaert ja Backus oaidnu lea dehálaš ja áigegeovdilis vuohki čilget gielladili mii dál vuhtto mánggagielat servodagain birra máilmmi ja maiddái Sámis (gč. Rasmussen 2013: 34). Oaidnu, man Blommaert ja Backus

ovddasteaba, sierrana Martin-Jones oainnus das ahte dutkamušá vuodđun lea passiiva vuolggasadji mii ii nagot dahje hálitge váikkuhit dutkojuvvon dillái.



Govus 1. Sosiolingvistihka guokte vuogi oaidnit gielaide servodagas gielladomeanaid dahje ovttaskas olbmo giellačoakkáldaga bokte.

Artihkalčálli iežas ráhkadan govus 1 čájeha makkár jurddadási erohus árbevirolaš (A) ja ođđasut sosiolingvisttalaš oainnuid (B) gaskkas lea. Árbevirolaš oaidnu (A) deattuha gielladomeanaid mearkkašumi ja dutká giellaservodaga giellageavaheami dihto oktavuodain. Ođđasut teoriját (B) vulget fas ovttaskas olbmo oaidninčiegas ja háliidit čielggadit makkár vugiid mielde indiviida geavaha iežas giellačoakkáldaga ságastallamis ja gulahallamis earáiguin ja makkár gielladomeanat dalle ihtet oidnosii. Periferiija sosiolingvistihkka buktá fas dáid oainnuid lassin mielddis váldeoktavuođaid dimenšuvnna ja kritihka.

Dán golmma perspektiivvas diđolaš ávkkástallan, daid buohtastahttin ja kritihkalaš veardádallan sáhtášii addit unnitlogu- ja eamiálbmogiidda dehálaš reaidduid iežaset jiena ja perspektiivvaid ovdanbuktimis báikkálaš dásis gitta riikkaidgaskasaš dássái. Lea dehálaš muitit ahte giellašiljut ja daid váilun sáhttet váikkuhit ovttaskas olbmo giellačoakkáldaga geavaheapmái seammás go indiviidda giellageavaheapmi sierra giellašiljuin sáhttá leat olu girját go maid domeanaid dutkan sáhttá čájehit. Indiviiddaid hárváneapmi geavahit dihto giela vassis oktavuodain speadjalasto maiddái giellašiljuid dássái, nu ahte lea vejolaš oaidnit makkár giellageavahanmálet olbmuin leat. Vehádagaid perspektiivvaid ja jienaid

ovdanbuktin dain sierra dásiin lea juoga man maiddá Hornberger ja McCarty (2012) atniba dehálažžan mánggagielatvuoda ja giellageavaheami dutkamis.

2.1 Čálamáhttu

Go guorahallat guovttegielat olbmuid giellageavaheami, de okta dehálaš oassi olbmo gielalaš resurssain lea *čálamáhttu*. Dán sámegiel tearpma lean viežžan Nils Ø. Helendera (2012: 66) artihkkalis, mas son guorahallá guovttegielat oahpahusa sisdoalu, ulbmiliid ja plánema oahppoplánaid perspektiivvas. Čálamáhttui gullá sihke lohkan (čálalaš giela áddejupmi ja vuostáiváldin) ja čállin (čálalaš buvttadeapmi). Čálamáhttu lea erenoamážit dehálaš dalle go hállat olmmošvuoigatvuodaid birra, dasgo čálamáhttu lea reaidu mainna indiviida sáhttá nannet iežas persovvna, ja dat lea vuohki ovdánit sihke olmmožin ja sosiálalaččat birastahti servodagas (UNESCO 2005: 136–137). Indiviidda oaidninčiegas čálamáhttu buktá kognitiiva ovdamuniid ja viiddida gielalaš resurssaid vuorkká ja reaidduid masa gullet earret eará sánit, doahpagat, stiillat ja gulahallanvuogit.

Nancy H. Hornberger, gean dutkanbargu ovttaštahtá ovdalis govviduvvon mánggaid sosiolingvistalaš perspektiivvaid, lei vuosttaš gii lea teorehtalaš lahkonanvuogistis váldán vuhtii sihke guovttegielatvuoda ja čálamáhttu (Hornberger 1989). Hornbergera lahkonanvuogi sáhttá maiddá gohčodit *vuollin bajás*-vuohkin (eang. *bottom-up*), mii váldá vuolggasadjin báikkálaš ekologijaid ja servodagaid ovddasteddjiid oainnuid ja evttohusaid (Hornberger 2006; Hornberger & McCarty 2012).

2.2 Guovttegielat čálamáhttu jotkkolašvuoda skálat

Nancy H. Hornberger buvttii 1980-logu loahpas ovdan teorehtalaš málle mii govvida guovttegielat čálamáhttu jotkkolašvuoda skálaid (Hornberger 1989). Skálaid ulbmilin lea dulkot, ipmirdit ja čohkket áššiid mat gullet guovttegielat čálamáhttui. Dakkár fáttát leat earret eará guovttegielat čálamáhttu geavadat, guovttegielat čálamáhttu očcodeapmi ja guovttegielat ohppiid čálamáhttui gullevaš čállin- ja lohkanháiddut.

Unnit fápmu		Eanet fápmu
<i>Guovttegielat čálamáhtu konteavsttat</i>		
mikro	←————→	mákro
njálmmálaš	←————→	čálalaš
guovttegielat	←————→	ovttagielat
<i>Guovttegielat čálamáhtu ovdáneapmi</i>		
reseptiiva (vuostáiváldi)	←————→	produktiiva (buvttadeaddji)
hállan	←————→	čállin
vuosttašgiella	←————→	vierisgiella
<i>Guovttegielat čálamáhtu sisdoallu</i>		
unnitlohku	←————→	eanetlohku
árgabeaigiella	←————→	girjegiella
kontekstii gullevaš	←————→	mii ii gula kontekstii
<i>Guovttegielat čálamáhtu medium dahje gaskaoapmi</i>		
simultána očcodeapmi	←————→	suksessiiva očcodeapmi
sierralágan struktuvrrat	←————→	sulastahtti struktuvrrat
sierralágan čállinhámit	←————→	sulastahtti čállinhámit

Govus 2. Hornbergera guovttegielat čálamáhtu njeallje váldoskála ja daid oalgeskálát. Sámegeillii heivehuvvon Hornberger ja Skilton-Sylvester (2000: 99) mielde.

Dán teoriija mielde juohke ovttaskas guovttegielat čálamáhtu ovdamearkka sáhttá heivehit mállii mas konteaksta, ovdáneapmi, sisdoallu ja gulahallama gaskaoapmi ráhkadit njeallje váldoskála dási mat leat oidnosis govvois 2. Buot dásit gullet oktii nu ahte ovdamearkka dihte kontekstii váikkuha čálamáhtolaš sisdoallu. Dát doaibmá maiddá nuppe gežiid. Juohke váldoskála siste leat golbma unnit skála, mat ráhkadit golmmadásat koordináhtaid main lea vejolaš hukset guđahasráhkadusa, mii čalmmustahttá dáid oalgeskálaid oktiigullevašvuoda nugo lea oidnosis govvois 3.

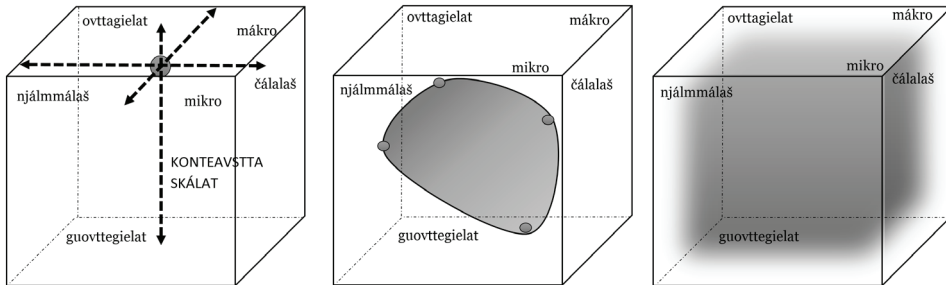
Govvosa 2 buot skálat ovdanbuktet mánggabealat gova guovttegielat indiviid-daid čálamáhtus ovttá dahje eanet gielain ja čájehit leatgo dat dássedeattus, vai leago muhtin oassi gievrrat go earát ja dagaha ahte nubbi giella ovdána ja nubbi fas vehá vehážiid bázahallá. Ovdamearkan dássedeattus válddán mikro – mákro-

konteavsttaid skála mas mikrogeahčín sáhhtá jurddašit buot báikkálaš ja ráddjejuvvon konteavsttaid (omd. ruoktu, bargosadji, rátkingárdi) ja mákrogeahčín fas olles vuogádagaid (skuvla, juridihkka, politihkka) riikka dásis. Juos olbmo čálamáhtolaš konteavsttat sisttisdoallet sihke mikro- ja mákrokonteavsttaid, ja visot daid gaskkas, de lea vejolaš hállat dássedeattus. Eará diliin, main giellageavaheapmi lea ráddjejuvvon vissis konteavsttaide, lea sáhka juogalágan eahpedássedeattus. Seammá dássedeattu meroštallama sáhhtá geavahit ovdáneami ja sisdoalu skálain. Gulahallama gaskaoami skálain ii dáidde leat vejolaš jurddašit dássedeattu jur seammá láhkái dasgo juste dat skálat gáibidit ahte gulahallamii geavahuvvon gielat buohtastahttojit nuppiideasetguin. Dutkamuš ii leat vel čájehan mo eahpedássedeattu gaskaoami skálain váikkuha gielaid seailumii, inge munge guorahala dán artihkkalis giela oččodeami váttisvuodaid, gielaid struktuvrralaš erohusaid dahje čállinvugiid erohusaid vaikko jáhkánge ahte dáin fáktoriin lea stuorra váikkuhus dasa mo čálamáhttu ovdána guovtti gielas oktanaga.

Oalgeskálaid vuosttaš dahje gurut beale geažit govvois 2, nugo omd. mikro/njálmmálaš/guovttegielat konteaksta, leat Hornberger ja Skilton-Sylvester (2000: 99) oaivila mielde árbevirolaččat dat main lea unnit fápmu ja mat dan dihte hui dávjá gullet oktii unnitlogugielaid čálamáhtolaš konteavsttain, mat sierra sivaiddihte leat botnjasan eret dássedeattus. Orru leame nu, ahte sámegeielas ferte muddet vuolggasaji vehá, dasgo sámegeiella lea nu mángga oahppis vierisgiellan iige vuosttašgiellan. Dát dilli lea eará láhkái go omd. Davvi-Amerihkás gos spánskka-geiella lea mánggaid guovttegielat čálliid vuosttašgiella. Dutki sáhhtá goittotge muddet juste dákkár osiid ja mearridit man ortnegii oalgeskálaid galgá bordit. Ortnege rievdadeapmi sáhhtá váikkuhit dasa mo mii dulkot váldeoktavuodaid ja fápmoráhkadusaid gielaid gaskkas vaikko das ii leatge nu stuorra mearkkašupmi eará bohtosiid dáfus.

Govus 3 čájeha mo sáhhtá govvidit indiviiddaid dahje giellaservodagaid sajádaga omd. guovttegielat čálamáhtu konteavstta oalgeskálain. Gurut beale guđahasas (A) giela geavahanvejolašvuodát leat ráddjejuvvon moatti kontekstii: dás ovttagielat čálalaš mikrokontekstii. Gaskkamus guđahasas (B) giela geavaheadjit sáhhtet ávkkástallat eanet konteavsttain, mii lea dábálaš dilli mángga aktiivvalaš veahádatervodagas. Manimuš guđahasas (C) oidno ideála dilli mas giela geavaheadjit besset oalle dássedeattolaččat geavahit gielaset mángga konteavsttas. Olgeš beale guđahasas (C) ii nuppiid sániiguin hállan guđege guvlui, ja dákkár diliin sáhhtá dávjá govvidit eanetlogugiela sajádaga riikkagiellan. Govus 3 čájeha

maidái ahte lea buorre go olmmoš beassá ávkkástallat stuorra osiin konteavstta skálain dasgo dat buktá buoret dássedeattu duohtadili giellaatnui. Čálamáhtu oktavuodas ja Hornbergera málle geavahettiin oaivvildan dássedeattu juste dan man stuorra osiin konteavstta skálas indiviidat ja joavkkut sáhttet ávkkástallat.



A. Gielas hui unnán geavahanvejolašvuodát

B. Soames geavahanvejolašvuodát gávdnojit

C. Buorit gielalaš geavahanvejolašvuodát

Govus 3. Golbma vejolaš dili main guovttegielat čálamáhtu konteavstta oalgeskálát buktet oidnosii gielalaš geavahanvejolašvuodaid. Govva lea heivehuvvon sámegillii Outakoski (2015: 63) mielde.

Dát dutkanmálle diktá dutki giddet erenoamáš fuomášumi čálamáhtu dihto osiide dego ovdamearkka dihte giela geavaheapmái, muhto seammás álo muittuha ahte čálamáhtu dutkamuša ferte guovttegielat oktavuodain lahkonit oppalaš guorahallama vehkiin. Dán artihkkalis guorahalan erenoamážit konteavstta skálaid ohppiid ja sin vánhemiid jearranskovveguorahallama vuodul. Dasgo sisdoallu ja konteavsttat váikkuhit nubbi nubbái, de geahčan maidái vástádusaid main sisdoallu ja konteavsttat namuhuvvojit oktanaga. Geavahan Hornbergera málle vástádusaid suokkardallamis go geahčan man stuorra osiin skálain indiviidat besset iežaset vástádusaid mielde ávkkástallat. Ávkkástallamiin (eang. *draw on*, Hornberger 1989: 289) oaivvildan man stuorra osiid skálain olbmot atnet nugo sii ieža čilgejit vástádusain. Dat mearkkaša ovdamearkka dihte dan ahte juos oahppi lea vástidan ahte son čállá sámegiela dušše skuvllas, de su čálamáhtolaš čállinkonteksta lea ráddjejuvvon skuvlla čálalaš mikrokontekstii. Dát sulastahtá govvois 3 govviduvvon gurut beali dili (A), mas čálamáhttu lea garrasit ráddjejuvvon ja lea danin guhkkain eret vejolaš dássedettolaš dilis.

Dán artihkkalis geahčan makkár gova dát málle addá sámegielat čálamáhtu konteavsttain ovdalgo govvi lasihuvvojit eará gielaid čálamáhtolaš konteavsttat. Ferten goittotge miedihit ahte eará gielaid konteavsttat sáhttet ovttá láhkái

doaimbat sámegeielat konteavstta lunddolaš vuostegeahčín, ja ovdalis namuhuvvon oppalaš oaidninčiega prinsihpa mielde mun sávange ahte mus boahhteáiggis lea vejolašvuohta dutkat lagabut maiddái eanetlogugiela čálamáhtolaš konteavstta Sámis. Vuolggasadjin dán dutkamušas lea goittotge navdámuš das ahte buori sámegeielat čálamáhtu juksan lea eaktun dássedettolaš guovttegeielat čálamáhtu juksamii Sámis. Nuppiid sániiguin sáhtášii dadjat, ahte juos ii beasa ávkkástallat viiddis sámegeielat konteavsttain ja sisdoaluin nu ahte ovdána sámegeielas, de ii leat vejolaš juksat dili mas ovdána bures guovtti gielas.

3. Oassálastit ja materiálat

Njeallje vuodđoskuvlla davimus Suomas, guokte vuodđoskuvlla Davvi-Ruotas ja guokte vuodđoskuvlla Finnmárkkus Norggas serve dán dutkamuššii. Mielde dutkamušas ledje skuvllat mat ledje almmuhan beroštumi searvat dutkamuššii, ja main sámegeiella oahpahuvvui sierranas oahppoávnnsin ja geavahuvvui maiddái oahpahušgiellan.

Jearranskovit	9 jagi	12 jagi	Supmit
Oahppit, Suopma	11	14	25
Oahppit, Norga	14	16	30
Oahppit, Ruotta	8	2	10
Oahppit oktiibuot	33	32	65
Vánhemat, Suopma	11	14	25
Vánhemat, Norga	14	15	29
Vánhemat, Ruotta	8	1	9
Vánhemat oktiibuot	33	30	63
Buot vástádusat	66	62	128

Tabealla. Tabealla čájeha mo dán dutkamušas guorahallojuvvon 128 jearranskovi leat juohkásan ohppiid logu, ohppiid agi, vanhemiid logu ja riikkaid mielde.

Dán oassedutkamuša váldometodan lei jearranskovveguorahallan. Dat mearkaša ahte oassálastit leat vástidan jearranskoviide maid sii besse deavdit ráfis ruovttus dan vahku áigge go ledjen galledeamen oahppi skuvlla. Tabealla čájeha

mo vástádusat leat juohkásan ohppiid agiid ja riikkaid gaskkas. Oktiibuot 65 oahppi ledje mielde dán jearranskovveguorahallamis. Dasa lassin lean guorahallan 63 vástádusskovi mat bohte dáid ohppiid vanhemiin. Nugo tabealla čájeha, de jearranskovvá vástidedje 33 9-jahkásaš sámegieloahppi, ja 32 vástádusa bohte 12-jahkásaš ohppiin. 9-jahkásaš mánáid vanhemiin 33 leat vástidan skovvá, ja 12-jahkásaš mánáid vanhemiin 30 vástidedje skovvá. Oktiibuot 50 vástádusa bohte Suomas, 59 vástádusa bohte Norggas, ja 19 vástádusa bohte Ruotas.

Dán oassedutkamušii leat searvan dakkár oahppit guđet lohket dahje leat lohkan sámegiela eatni- dahje vierisgiellan skuvllas. Dutkamušii biddjon ehtalaš kriteraid mielde in leat sáhttán jearrat mii lea oassálastiid etnalaš gullevašvuohta (nálleduogáš), ja dan dihte dutkamušas leat mielde sihke dakkár oahppit geain leat nállečatnosat sámekultuvrii ja dakkárat geain eai leat dakkár čanastagat. Dán materiálas leat mielde dušše daid ohppiid vástádusat guđet leat vástidan jearranskoviide, ja guđet leat ožžon čálalaš lobi iežaset vanhemiin searvat prošehtii. Oassálastiid ja skuvllaid válljen ja materiála čohkken leat govviduvvon ja čilgejuvvon vuđolaččat Outakoski (2015) nákkosgirjjiis.

Mu analysa vuodđuduvvá ohppiid ja vanhemiid jearranskoviide main ledje persovnnalaš dieđuid lassin gažaldagat omd. giellageavaheami, gielladuogáza, giellabirrasa, skuvlla ja skuvlejumi, vanhemiid ámmáha ja gielalaš miellaguottuid birra. Ohppiid skoviin ledje 19 váldogažaldaga ja vanhemiid skoviin ledje 18 váldogažaldaga. Váldogažaldagaid vuolde ledje lassegažaldagat, molsaeavttut ja giellamolssaeavttut nugo oaidná jearaldatovdamearkkas govvois 4. Jearranskoviid vuodđun leat riikkaidgaskasaš lohkan dutkamuša PIRLS (2006) skovit, muhto lean mudden jearranskoviid nu ahte leat eanet jearaldagat čállima birra, ja lean maiddá jorgalan skoviid sámegillii ja oassálasti riikkaid eanetlogugielaide.

Jearranskovis ii jerrojuvvon leatgo mánáin vieljat dahje oappát geat servet seammá dutkamušii, dahje leago okta vanhén vástidan eanet go ovtta skovvá.

c. Man giela/maid gielaide du mánná humai/hálai ovdalgo son vulggii skuvlii?

Juos du mánná humai/hálai eanet go ovtta giela sáhtát válljet eanet go ovtta molssaeavttu.

- a) Sámegiela - - - - -
- b) Ruotagiela - - - - -
- c) Dárogiela - - - - -
- d) Suomagiela - - - - -
- e) Eará gielaide - - - - -

Govus 4. Gažaldat 4c ja giellamolssaeavttut vanhemiid jearranskovis.

Dán dutkamušas dutkkan 65 oahppi čálamáhtu konteavstta, iige dan dihte leat dárbu sirret vástádusaid bearrašiid mielde. Vánhemiid vástádusat ámmáha birra čájehit goittotge ahte unnimusat 40 sierra bearraša leat vástidan skovvá.

Lean geavahan golmma giellaoahpaheaddji jearahallamiid sekundára gáldun dán artihkkalis. Jearahallon oahpaheaddjit barget sámegiela dahje/ja eará gielaid oahpaheaddjin dain skuvllain mat leat mielde dutkamušas. Juohke riikkas lea mielde okta oahpaheaddji. Lean čiehkkan oahpaheddjiid identitehta nugo ledjen lohpidan skuvlagalledemiid áigge. Oahpaheddjiid jearahallamat leat merkejuvvon oanádusain OJ ja riikka bustávain nugo omd. OJS oahpaheaddji lean jearahallan Suomas. Jearahallamiid vástádusat leat geavahuvvon čilget dahje čalmmustahttit daid bohtosiid maid jearranskovit leat addán dalle go oahpaheaddji oaidninčiega ovdanbuktimii lea dárbu. Jearranskoviide čatnaseaddji teakstamateriálat leat govviduvvon dárkilabbot artihkkaliin Outakoski (2014) ja Outakoski ja earát (boahtimin). Materiálat oahpaheddjiid jearahallamiin leat fas govviduvvon ja guorahallon Hornberger ja Outakoski (2015) artihkkalis.

4. Čálamáhtu mánggaid konteavsttaid guorahallan

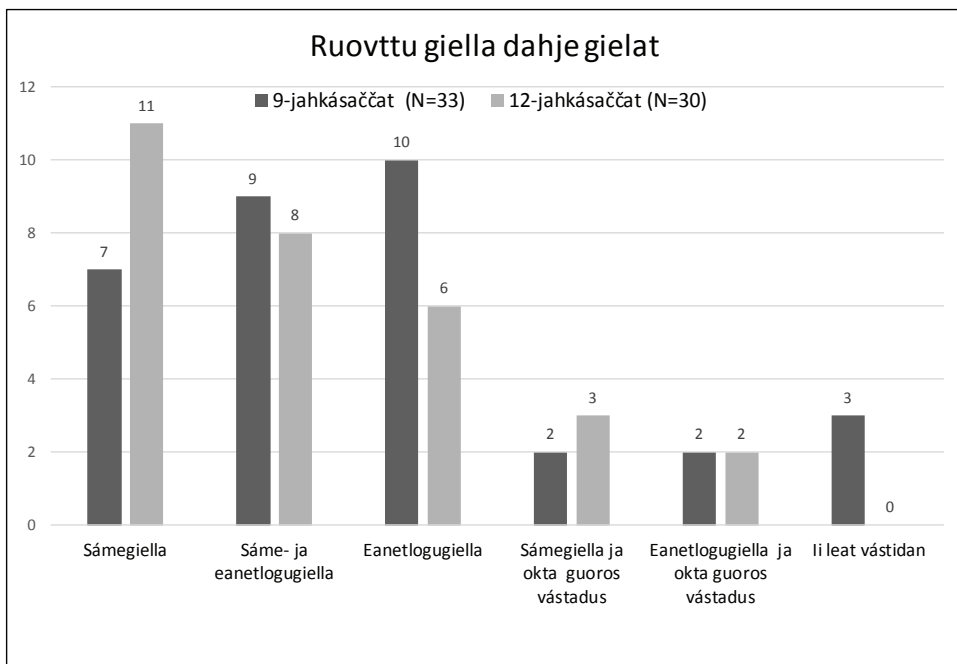
4.1 Ruoktu ja giella

Skuvla lea šaddan hui dehálaš giellašilljun ja báikin gos davvisámegiella ain geavahuvvo mánggaid nuorra hálliid gaskkas beaivválaččat. Vuosttašgiela oččodeapmi dáhpáhuvvá goittotge ruovttus, ja ruoktu lea maiddá dat báiki mii mángii lágida vuodá čálamáhtu dáidduide. Daid dáidduid mánát ja nuorat besset dasto hárjehallat lasi skuvllas.

Nugo govus 5 čájeha, sullii okta goalm mátoassi dutkamušii searvan ohppiin bohtet ruovttuin, main guktot vánhemat hállet davvisámegiela, ja sullii seammá olu oahppit bohtet bearrašiin, main ii gullo sámegiella beaivválaččat. Mii gielaid gullo ja geavahuvvo ruovttus sierra oktavuodain lea njuolgga oktavuodas čálamáhtuin, ja dan dihte lea dehálaš maiddá dutkat hállangiela beaivválaš geavahanminstariid, vaikko dutkanfáddán leage čálamáhttu. Čálamáhtolaš konteavsttaid giella lea dat giella mii geavahuvvo go mánná dahká leavssuid dahje muđuid čállá eará sivaiddihte, go son lohká dahje gulddala girjjiid dahje eará teavsttaid, go son geahččá televišuvnna, go son ságastallá ja gulahallá earáiguin internehtas

dahje speallomáilmmiin, dahje go son ovdamearkka dihte geavaha telefonna teakstafunkšuvnnaid.

Jearranskovi vástádusain bohtá ovdan ahte 27 12-jahkásačča ja 25 9-jahkásačča hálle sámegiela ovdalgo sii vulge skuvlii, mii mearkkaša ahte dakkár bearrašiin main ii gullo sámegiella beaivválaččat sáhttet goittotge leat mánát, geat leat ovdamearkka dihte vázzán sámegielat mánáidgárddi ja geat leat mánáidgárd-dis oahppan sámegiela. Rasmussen (2013: 33) lohkáge dutkamušastis, mas son lea guorahallan sámegiela etnolingvisttalaš ceavzinnávccaid, ahte dásullasaš dilis «sámegiela oččodeapmi [lea] muhtin muddui institutionaliserejuvvon».

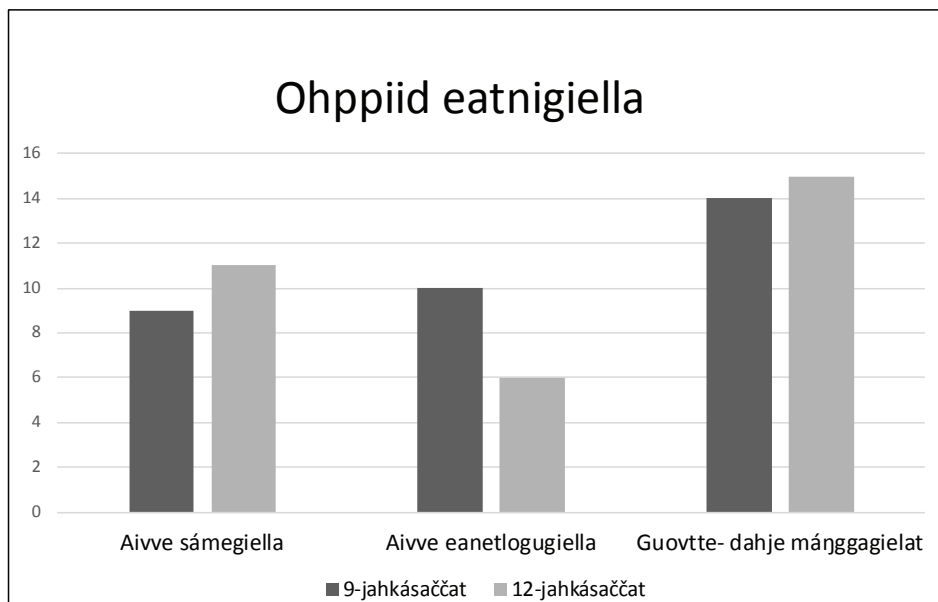


Govus 5. Vánhen lea vástidan man dahje maid giellaid vánhemat hállet ruovttus.

Logut govvošis 5 vástidit bures daid loguid maid oažžut go geahččat mo oahppit leat ieža meroštallan iežaset eatnigiela, gč. govvosa 6.

Vaikko dán dutkamušas leatge mielde eanemus dakkár mánát geat leat iežaset mielas guovttegielagat, de sáhtta dadjat ahte oassálastit juohkásit golmma jovkui: oahppit geaid váldogiella lea sámegiella ruovttus, oahppit geat geavahit sihke eanetlogugiella ja sámegiella ruovttus beaivválaččat, ja oahppit geat eai ruovttus

beasa gullat dahje geavahit sámegeiela beaivválaččat. Orru leamen nu, ahte ruovttuid gielat maiddái mearridit stuorra muddui makkár giellaidentitehta mánáin lea.



Govus 6. Ohppiid eatnigiella sin iežaset oaivila mielde.

Go dáid bohtosiid buohtastahttit Hornbergera skálain, de oaidnit ahte okta goalmátoassi ohppiin guđet oassálaste dán dutkamuššii, eai oaččo doarvái guovttegielat ja erenoamážit sámegeielat stimulánsa ruovttus vai sii nagodivčče ovdal skuvlaagi oččodit buori čálamáhtu vuoddu sihke davvisámegeielas ja eanetlogugielas, eaige sii oaččo sámegeielat doarjaga ruovttus skuvlaáiggisge. Dáin mánáin váilu ollásit sámegeielat mikrokonteaksta ruovttus. Sin guovttegielat čálamáhtu skálat leat hállut eanetlogugiela guvlui juo álggu rájes dasgo eanetlogugiella dominere buot čálamáhtolaš conteavsttaid ja gielalaš sisdoalu ruovttus ovdal ja maŋŋá go máná lea álgán skuvlii.

Guovttegielat ja aivve sámegeielat mánáid beales lea fas váddásut meroštallat ruovttu gielladili. Sivvan dasa lea ahte jearranskoviin ii leat vejolaš árvvoštallat man ollu eanetlogugiella ja/dahje sámegeiella duođas gullo ja geavahuvvo bearrašiin beaivválaččat. Aivve sámegeielat bearaš sáhtta ovdamearkka dihte ságastallat sámegeilli, muhto lohkašat, TV-fállu ja eará čálamáhtolaš conteavsttat sáhttet sisttisoallat olu stuorit meari eanetlogugiela go maid bearašlahtut didolaččat oba

fuomášitge. Jearranskovis oahppit ja vanhemat besset árvvoštallat gaskamearalaš giellageavaheami, muhto beaivválaš giellaminstara guorahallan livččii gáibidan earálálgan dutkanmetoda nugo jietnaaktiverejuvvon mikrofovnna ja dasa lassin dihtorlogga mii čuovvu doaimmaid nehtas, telefornnas ja dihtoris.

4.2 Bearaš ja sohka

Mánáid ja sin vanhemiid gaskasaš gulahallan ii dieđušge leat áidna guoiggus dahje implikašuvdna mii muitala juoidá ruovttu ja astoáigge giellageavahanvugiid ja daidda laktásan čálamáhtolaš konteavsttaid birra. Mánngga guovllus Sámis orru leamen nu ahte boarrásut sohkabuolvvat, áhkut ja ádját, oassálastet mánáid bajásgeassimii ja astoáiggedoaimmaide, ja dan dihte ruovttu giellašilju sáhtta mánngii viiddidit golmma sohkabuolvva badjel. 24 12-jahkásačča ja 20 9-jahkásačča vástidedje ahte sii sámástit boarrásut fulkkiiguin. Dat mearkkaša ahte badjelaš bealli buot oassálasti ohppiin hállet, gullet ja geavahit sámegiela boarrásut olbmuguin ságastallamis. Čálalaš gulahallan boarrásut fulkkiiguin ii goittotge namuhuvvon obanassiige vástádusain. In leat jearran mánáin man dávjá sii sámástit fulkkiiguin, muhto sin oppalaš vástádusat addet mánnggabealat gova giellageavahanvugiin davvisámegiela Sámis. Muhtin oahppit deaivvadit iežaset sámegiela fulkkiiguin hui hárve, go fas eará oahppit deaivvadit iežaset sámegiela fulkkiiguin beaivválaččat ja dan dihte maiddá deaivvadit báikkiin ja oktavuodáin main čálamáhtolaš sisdoallu gávdno. Čálamáhtolaš sisdoallu nugo teavsttat, sánit, cealkagat, čilgehusat, mearkkat ja bustávat leat mielde hui olu oktavuodáin ovdamearkka dihte girjerádjosis, ruovttus, skuvllas ja vaikkoba gávppis. Oahppit vástidit iežaset skoviin ahte sii golahit olu áiggi omd. dihtora ja TV ovddas ruovttus ja unnán dan čálamáhtolaš sisdoalus, maid sii oidnet beaivválaččat ruovttus, lea sámegillii. Lea goittotge eahpečielggas man gillii dakkár sisdoallu dábálaččat gávdno boarrásut fulkkiid luhtte, ja leago mánáid čálamáhtus seammalágan sisdoallu fulkkiid luhtte go ruovttus.

Boarrásut fulkkiid ja vanhemiid lassin bearrašii gullet diedusge maiddá vieljat ja oappát, ja okta hui miellagiddevaš boadus dán dutkamušas guoská giellageavaheapmái oappázagaid gaskkas. Guktuin ahkejoavkkuin vuollil bealli buot ohppiin lohke ahte sii oappázagat geavahit sámegiela gaskaneaset. 15 12-jahkásačča ja 12 9-jahkásačča lohke ahte sii sámástit iežaset vieljaiguin ja oappáiguin. Dát mearkkaša dan ahte oktiibuot 38 oahppi juogo välljejedje eanetlogugiela

gulahallamis oappážagaiguin dahje ahte sis eai lean oappát dahje vieljat geaiguin sámástit. Jearranskovi vástádušat eai muital man dávjá ja man ollu oassálastit geavahit sierra gielaide ruovttus, ja dan dihte livččiige sávahahtti ahte boahttevaš dutkamušat bidjet eanet návccaid ruovttu giellageavaheami guorahallamii, dasgo lea jáhkehahtti ahte oappážat leat aŋkke muhtin muddui seammá čálamáhtolaš birrasis ja sáhttet maiddái váikkuhit nubbi nuppi čálamáhtolaš sisdoalu välljemiidda nugo girjjiid, prográmmaid, musihka ja TV-spealuid välljemiidda. Ohppiid vástádušaid mielde sáhttá lohkat ahte hui unna oassi čálamáhtolaš sisdoalus lea sámegillii, go fas ollu gávdno eanetlogugillii ja eangalsgillii.

4.3 Giella ja skuvla

Dušše bealli buot ohppiin boarrásut ohppiid joavkkus lohket ahte sii sámástit ustibiiddisetguin. Vehá badjelaš bealli nuorat ohppiin lohket ahte sii sámástit ustibiiguin. Dásge ii leat vejolaš čielggadit man ollu oahppit sámástit gaskaneaset, ja vástádušat sáhttet leat oalle subjektiiivalaččat, ja sáhttet mearkašit beaivválaš gulahallama seammá bures go hárvenaš buorástahttinfrásaid. Eaktodáhtolaš čálalaš gulahallan ohppiid gaskkas lea ráddjejuvvon telefonna teakstadiđuide, sosiála mediaid ságastallanlanjaide ja omd. e-poastareivviide, iige oktage oahppi lohkan ahte son čállá eanet sámegillii go eanetlogugillii vaikko livččiige vástidan ahte hállá gal eanet sámegiela go eanetlogugiela.

Okta oahpaheaddji (OJS) lea fuobmán mo giela molsun dáhpáhuvvá automáhtalaččat luohkkálanjas nu ahte go oahppi geahččá oahpaheaddji guvlui de son sámásta, muhto go son guovllasta skuvlaoappáid ja -vieljaid guvlui, de son heaitá sámásteames. Seammá oahpaheaddji dadjá ahte son ferte oalle dávjá váldit badjelasas ovttalágan giellabolesa rolla ja muittuhit mánáid das ahte sii leat sámegiel-diimmus ja galggašedje danin sámástit gaskaneaset. Ovtta láhkái lea áddehahtti ahte oahpaheaddji sávvá ahte gielladiimmus gullošii dušše okta giella. Seammás dát lea goittotge buorre ovdamearka das mo Blommaert ja Backus (2013) namuhan persovnnalaš giellarepertoárat ja dat vuogit, mainna olbmot dábálaččat leat oahppan geavahit iežaset repertoáraid, mearridit gulahallama giela. Dákkár ohppojuvvon gulahallanvuogit sáhttet de doaimmat dihto pedagogalaš ulbmiliid dahje geavadiid vuostá maiddái sámekonteavsttas iige dušše Blommaert ja Backus dutkan mánggakultuvrralaš oktavuodáin Gaska-Eurohpás. Ohppojuvvon minstarat speadjalastojit čálamáhtolaš geavadiidda, ja lea lunddolaš jurddašit ahte go

hárjána čállit olu ovttá gillii, de ii leat nu álki molsut čállingiela, muhto juos álggu rájes čállá ollu guovtti gillii, de lea maiddái álkit doalahit čállinmáhtu guovtti gielas.

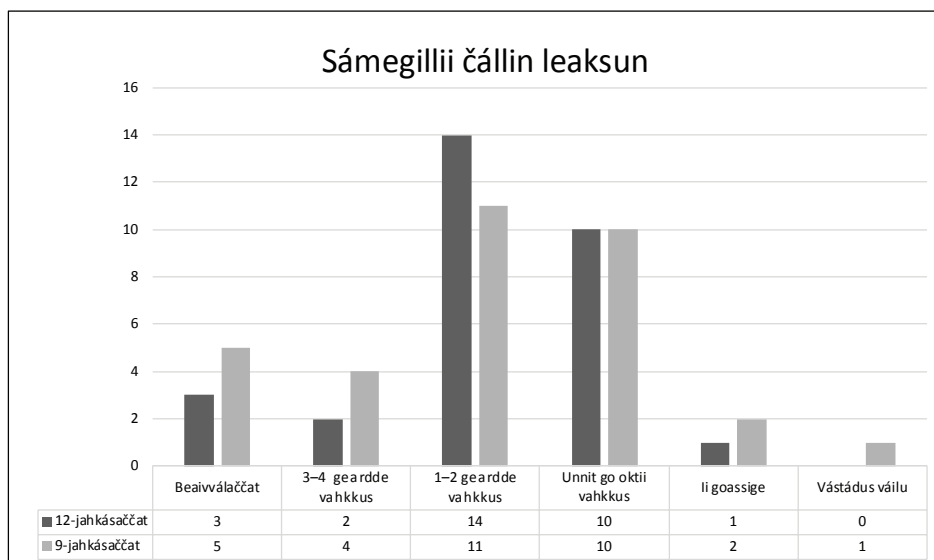
Máŋgii lea nu ahte skuvla lea áidna báiki gos oahppi hállá, gullá ja čállá sámegiela. Birra Sámi gávdnojit dakkár skuvllat main sámegiela geavaheapmi lea ráddjejuvvon luohkkálanja čálalaš mikrokontekstii ja girjegielaš sisdollui. Muhtin skuvllain gávdnojit goittotge maiddái eará vejolašvuodát geavahit giela. Dan guovtti Norgga beale skuvllas, mat oassálaste dán dutkamuššii, orru mu iskosa vuodul leamen nu ahte doppe gullo sámegiella sihke diimmuin ja bottuid áigge. Norgga sámeskuvllain ja skuvllain, main leat sámeluohkát, lea ohppiid vástádušaid mielde dábálaš geavat gulahallat sámegillii buot oktavuodáin go dat beare lea vejolaš. Muhtin skuvllain dat lea maiddái skuvlla virggálaš doaibmamálla. Čálalaš geavadat eai goittotge álo čuovo dán málla ja eanetlogugiella (dahje eangalsgiella) sáhtá bahkket skuvllii omd. virggálaš dokumeanttaid, interneahtha diehtosiidduid, mediasisdoalu ja sosiála mediaid bokte. Dutkamuš sámeskuvlla gielladuovdagiin (eang. *linguistic landscape*) joatkkaskuvlla dásis lea čájehan ahte maiddái Norgga beale Sámis leat eará gielat vuoitimín ja eanet oidnosis čálamáhtolaš konteavsttain go sámegiella (Linkola 2014).

Suomas ja Ruotas oahppit vástidit jearranskovis ahte sii geavahit eanemusat eanetlogugiela bottuid áigge. Suomas oahppit leat dávjá sirrejuvvon gielaid mielde diimmuid áigge, ja sámegieloahppit besset dan dihte gullat ja čállit ollu sámegiela oahpahusdiimmuid áigge. Bottuid áigge buot oahppit stohket ovttas ja geavahit eanemusat suomagiela. Ruota sámeskuvllain leat buot oahppit seahkalgaid sihke bottuid ja dábálaš skuvladiimmuid áigge, ja oahpahusgiellan lea dávjá sihke sámegiella ja ruotagiella (earret sámegieldiimmuin). Gulahallangiella ja čálalaš oktavuodáid giella ohppiid gaskkas lea goittotge vástádušaid mielde dávjá ruotagiella. Suomas ja Ruotas jearahallon guokte oahpaheaddji hálaiga giella-solidáralaš mállas Suomas ja Ruotas. Dát málla mearkkaša sudno mielas dan, ahte mánát válljejit dávjimusat gulahallangiellan dakkár oahppi giela geas lea unnit giellarepertoára go earáin.

Dan njealji skuvllas, maid lean galledan Suomas, leat olu oahpaheaddjit geat eai ollenge hálddaš sámegiela, vaikko sii oahpahit sámegiela ohppiid. Norggas ja Ruotas leat fas erohusat sámeskuvllaid ja dábálaš gielddaskuvllaid gaskkas. Sámeskuvllain, maid lean galledan, measta buot oahpaheaddjit hálddašit dahje ipmirdit sámegiela go fas dábálaš gielddaskuvllain, maid galledin, lea seammá dilli

go Suomas. Fágaoahpaheaddjit geat eai máhte sámegiela, oahpahit eanetlogugillii eaige sáhte veahkehit dahje rávvvet oahppi sámegillii diimmu áigge. Hornbergera skálaid mielde lea čielggas ahte mađe eanet olbmot skuvllas eai hálddaš sámegiela mange hámis, dađe eanet dat ráddje sámegielat čalamáhtolaš konteavsttaid ja sisdoalu dan skuvllas. Juos oahppi sáhtta čállit ja lohkat sámegiela dušše sámegielliimmuid áigge, muhto ii ovdamearkka dihte luonddufága diimmuid áigge oahpaheaddji váilevaš giellamáhtu dihte, de dat ráddje čalamáhtolaš konteavstta ovtta ávdnasa mikrokontekstii.

Go juohkit giellageavaheami skuvllas vel sierra čalamáhtu surggiide ja giella-geavadiidda, de sáhttit guorahallat ášši fas odđa perspektiivvas.



Govus 7. Man dávjá oahppi oážžu čállinleavssu sámegielas dahje sámegillii.

Dasgo leavssuid čállin orru vástádusaid mielde leamen dábálemos čalamáhtolaš doaimma, mii dáhpuhuvvá sámegillii, de lea dehálaš guorahallat man olu ja man dávjá oahppit čället leavssuid sámegillii. Govus 7 čájeha man dávjá sámegielloahppit ožžot leaksun čállit sámegillii davimus Sámis. 12-jahkásaš mánáin buohkat earret okta dadjet ahte sii čället leavssuid sámegillii. Seammás sáhtta goittotge oaidnit ahte dušše viđas ožžot sámegielat čállinleavssu eanet go guktii vahkkus. Vaikko dán govvois in leatge sirren ohppiid riikkaid mielde dasgo oahppimearít eai leat nu stuorrát, de ferten namuhit ahte buot viđas boarrásut ahkejoavkkus,

guđet ožžot eanemus čállinleavssu sámegillii, leat Suomas eret. 9-jahkásaččat ožžot čállinleavssu vehá dávjibut go boarrásut oahppit. Guđas dan ovcci oahppis, geat ožžot eanemus čállinleavssu, leat Suomas eret. Jearranskoviid vástádušat čájehedje ahte obalohkáii suite Suoma beale oahppit čállit eanet sámegillii skuvllas ja skuvlabargguid dihte maiddáii astoáiggis go oahppit Norggas ja Ruotas.

Go de jurddaša skuvlla čálamáhtolaš geavadiid ja konteavsttaid Hornbergera málle vuodul, de lea vejolaš dadjat ahte mánnga guovllus Sámis lea dat várra ahte sámegielohppiid sámegielat konteaksta ráddjejuvvo luohkkálatnjii. Dat fas sáhtta dagahit ahte maiddáii sin čálamáhtolaš sisdoallu ráddjejuvvo girjjálaš giela geavaheapmái ovdamearkka dihte skuvlagirjjiide, oahpaheaddji gillii, geahččalemiide ja eará gielaláš sisdollui luohkás. Árgabeaigiella mii gullá stohkosiidda, ruovttu birrasii ja eará árgabeaivválaš giellageavadiidda ii dasto mánnggaid mánáid repertoárain šat sisttisdoala nu stuorra meari sámegiela.

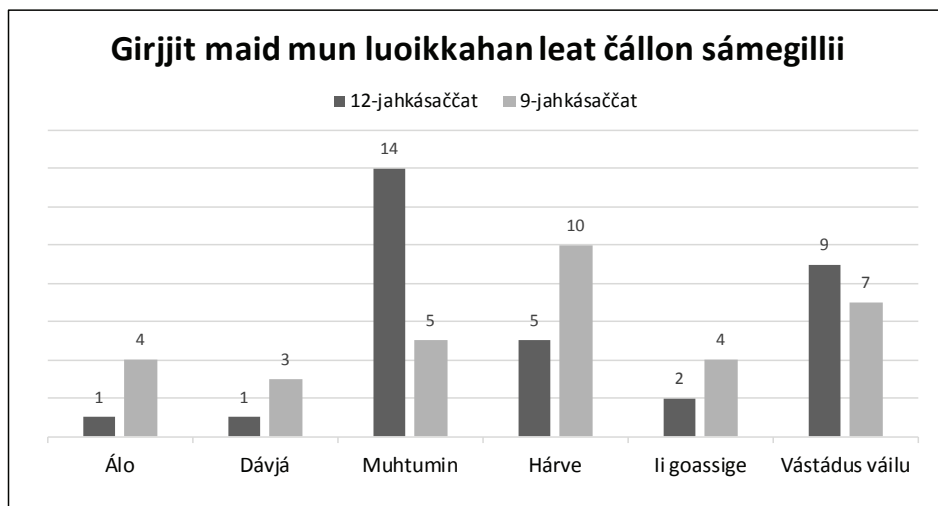
4.4 Giellageavaheapmi ja giellageavadat astoáiggis

Dušše gávccis boarrásut ohppiin lohket ahte sii hállat sámegiela astoáiggis. Nuorat ohppiid joavkkus 19 oahppi dadje ahte sii hálle sámegiela astoáiggis. Dát logut njidje čieža oahppái guktuin joavkkuin go mun de jerren ahte gallis geavahit eanemusat sámegiela astoáiggis. Boarrásut oahppit, geat geavahedje eanemusat sámegiela astoáiggis, ledje buohkat Norggas eret, ja nuorat ohppiin viđas ledje Norggas eret, ja okta oahppi lei Suomas ja okta Ruotas eret. Jearranskovi vástádušat čájehit ahte boarrásut oahppit geavahit sámegiela hárvvibut astoáiggis go nuorat oahppit. Giellageavaheapmi ja man ollu hállá giela muitala goittotge sámegiela oktavuodas hui unnán dan birra man olu hállit besset ávkkástallat čálamáhtolaš konteavsttain.

Oažžun dihte buoret gova juste čálamáhtolaš geavadiid ja konteavsttaid birra jerren ohppiin man dávjá sii čállet muitalusaid ja cukcasiid sámegillii iežasast astoáiggis. Oktiibuot 12 oahppi olles 65 oahppi joavkkus vástidedje ahte sii čalle muitalusaid sámegillii. Sis stuorimus oassi geavahii eanemusat diimmu vahkkus somá dihte čállimii. 41 oahppi vástidedje ahte sii eai goassige čále muitalusaid sámegillii astoáiggis. Nu orruge leamen ahte sámehoahppit eai čále nu olu sámegillii skuvlla olggobealde juos ii leat juo sáhka leavssuin. Muhtin oahppit lohke ahte sii čállet teakstadieđuid telefavnain sámegillii duollet dálle, ja soames oahppi logai ahte son čállá maiddáii beaivegirjji sámegillii, muhto muđuid ledje čállimii gullevaš sámegielat čálamáhtolaš konteavsttat vátnásat dáid ohppiid astoáiggis.

Árgabeaigielat čálamáhtolaš sisdoallu orru maiddái ohppiid vástádušaid mielde stuorra muddui váilumin sin eallimis eará oktavuodain go sosiála mediain, ja girjegielat sisdoallu dego skuvlagirjjit, leavssut, hárjehusat ja geahččaleamit dominerejit dain oktavuodain go sii besset čállit sámegillii.

Go guorahallen makkár girjjiid dahje man gillii čállon girjjiid dát oahppit luoikkahit girjerádjosis, de oidnen ahte 21 máná dahje sullii goalmmmátoassi mánáin luoikkahedje sámegielat girjjiid dušše hui hárve ja soapmásat eai ollenge nugo govvosa 8 dieđut čájehit.



Govus 8. Man dávjá girjerádjosis dahje girjebusses luoikkahuvvon girjjit leat sámegillii.

Dan 28 oahppis, geat goit muhtun háviid luoikkahit sámegielat girjjiid girjerádjosis, dušše okta oahppi lea Ruotas eret, earát leat Norggas ja Suomas eret. 16 máná eai ollenge vástidan jearaldahkii. Go smiehttá ahte juohke goalmmmát mánná ii gula ollenge sámegiela ruovttus, de dát logut orrot vástideamen bures loguid ruovttu giela birra. Go jerren man dávjá oahppit lohket somá dihte sámegillii astoáiggis, de boarrásut mánáin 22 ja nuorat mánáin 19 lohke ahte sii eai daga dan ollenge. Dat mearkkaša ahte oktiibuot guokte goalmmmádasa buot mánáin dán dutkamušas eai ieža loga sámegiela ruovttus. Sáhttá maiddái dadjat ahte dain mánáin, geat eai goassige luoikkat mánáid ja nuoraid girjjálašvuoda sámegillii, váilu agi dáfus dehálaš sámegielat čáppagirjjálaš sisdoallu astoáiggis.

Vaikko orruge leamen nu ahte čálamáhtu vuodđudeaddji giellageavaheapmi ii sierran nu olu dáid ahkejoavkkuid gaskkas, de lea vuhttomis ahte soames giellageavahanminstarat earuhit boarrásut ja nuorat ohppiid joavkkuid. Okta erohus oidno hui čielgasit das, man dávjá oahppi beassá buđaldit juoidá ovttas vanhemiinnis/vanhemiiddisguin ja man dávjá oahppi lea okto ovdamearkka dihte dihtora dahje televišuvnna ovddas.

Vanhemiin lea dehálaš rolla das ahte sámegielat čálamáhtolaš konteavsttat ja sisdoallu olahit mánáid ruovttus ja skuvlaáiggi olggobealde. Dán dutkamušas vanhemiid vástádušat čájehit ahte ovccijahkásaš mánáid vanhemat buđaldit eanet ovttas iežaset mánáiguin go boarrásut mánáid vanhemat. Ovccijahkásaččaid vanhemat geavahit eanet áiggi ovttas mánáiguin lávlumii, giellaspealuide ja dábálaš hálešteapmái árgabeaivválaš áššiid birra. Nuorat mánáid vanhemat leat maiddáid dávjjibut veahkkin ja resursan dalle go mánát čállet sámegillii dahje go sii omd. dahket leavssuid dahje geavahit dihtora. Boarrásut mánáid vanhemat háleštit eambo sámegiel lohkašuid ja girjjálašvuoda birra iežaset mánáiguin go nuorat mánáid vanhemat. 12-jahkásaš mánáid vanhemat ledje obalohkáid hárvvibut mielde buot doaimmain main livččii sáhttán geavahit sámegiela. Erenoamážit dat erohus oidnui interneahta ja dihtora geavaheamis, dasgo nuorat ohppiid vanhemat ledje olu dávjjibut mielde dalle go sin mánát geavahedje dihtora, ja maiddáid ovttas mánáideasetguin fitne sámegielat neahttasiidduin dávjjibut go boarrásut mánáid vanhemat. Boarrásut oahppit leat jearranskovi vástádušaid mielde dávjjibut okto dihtora ovddas, eaige vanhemat beasa dan dihte nu álkit diehtit ja mearridit makkár čálamáhtolaš konteavsttaide mánát ja nuorat servet ja makkár gielaide sii geavahit. Dát dutkamuš čujuha dasa ahte agiid 9 ja 12 gaskkas dáhphuvvá ollu mii váikkuha dasa ahte vanhemat luitet kontrolla čálamáhtolaš konteavsttain seammás go sii ieža eai šat doaimma gielalaš resursan seammá stuorra muddui go ovdal.

Dán dutkamušas leat eanaš oahppit vástidan ahte sii čállet hui hárvve sámegillii skuvlla olggobealde ja ahte sii eai nu dávjá loga dahje luoikkat sámegielat girjjálašvuoda astoáiggi. Dán oasis ovdanbukton astoáiggi giellageavadat orrot maiddáid čujuheamen dan guvlui ahte sámegiela čálamáhttu lea dáid ohppiid dáfus stuorra muddui ráddjejuvvon skuvlla girjjálaš ja čálalaš kontekstii. Dát dutkamuš čájeha ahte sámegiella gullo gal mánggain ruovttuin, muhto lea váttis oaidnit mo dat njálmmálaš máhttu nagodivččii ráhkadit nana vuoddu sámegiela čálamáhttui nu

ahte boahhteáiggis livččii realisttalaš hupmat dássedettolaš guovttegielat čálamáhtu birra.

4.5 Vánhemiid ja oahpaheddjiid miellaguottut

Dán dutkamuša oassálastit, 65 oahppi, 63 vánhema ja golbma oahpaheaddji, ellet odđááigásaš máilmmis mas ovttaskas olbmuid mánggalágan gielalaš miellaguottut ja oaidninčiegat leat álohii váikkuheamen giellageavadiidda. Muhtin servodatlaš giellaideologijjat (Schieffelin ja earát 1998; Kroskirty & Field 2009) leat oinnolaččat go fas earát leat čihkosis juste seammá láhkái go leat indiviiddaid gielladoaladumitge.

Dat lea hui ollu dat maid dat oahppit gullet gođuin [ruovttuin]. Juos vánhemis lea positiivvalaš oaidnu, de mun jáhkán dat beare [...] diein [ohppiin] ii soaitte dárbbasit leahkit ealli giella juos vánhemat leat positiivvat ja dat [oahppit] gullet ahte dat lea dego buorre, de mánná šaddá nu maid. Muhto juos dat gullet dego diekkár eahpesihkarvuoda de dathan báidná dego mánáid maid. (OJR)

Dát oahpaheaddji sitáhta čájeha man ollu oahpaheaddjit gáddet ruovttuid doaladumiid čuočcit skuvlla juohkebeaivválaš doaimmaide. Oahpaheaddji navdá ahte bearraša vuogit hállat giela birra ja vánhemiid oaivilat giela(id) birra sáhttet váikkuhit sihke negatiivvalaččat ja positiivvalaččat ohppiid doaladumiide.

Skuvllas oahppit vásihit mánggalágan giellaideologalaš birrasiid, ja maiddá oahpaheddjiid doaladumit sáhttet váikkuhit ohppiid giellaoainnuide, árvvuide ja giellageavadiidda. Nugo čuovvovaš sámeziel oahpaheaddji jearahallamis boahotá ovdan, de doaladumit ja geavadat váikkuhit nubbi nubbái.

Mii, min skuvllas, deattuhit hui olu dan čállima ja riektáčállima. Ja erenoamážit sámezielas – mii diehtit man váttis dat lea. Ja duon, eske go jerret juoidá dieid čállošiid birra, mun in muitán namuhit ahte diet soaitá leat okta mii dan movtta vehá goddá, go hui ollu manná áigi smiehttat dan riektáčállima. (OJS)

Dát oahpaheaddji orru leamen vehá guovtti ilmme gaskkas dán áššis dan dihte go son diehtá man dehálaš čállinmáhttu lea, muhto son maiddá oaidná ahte mánáid mokta čállit hedjona juos oahpahus bidjá menddo olu deattu hápmái. Dát

oahpaheaddji lea dušše okta dain mánggain oahpahedjiiin mu dutkamušas, guđet lohket ahte sámegiella lea «válttis giella ja gáibida ollu návccaid» (OJN). Seammá jurddašanvuohki orru maiddá leamen mángga skuvlla vuolggasadjin sámegielat oahpahusa lágideamis.

Dás lea miellagiddevaš dat ahte dát golbma oahpaheaddji, nugo eatnasat buot 24 jearahallon oahpaheaddjis geat serve váldoprošektii, eai iežaset jearahallamiin báljo jearahan ahte lahkonago ávnnasdidaktihkka sámegiella čállima rivttes vuogi mielde dahje addágo olles skuvlavuogádat doarvái saji čállon sámegillii (omd. leatgo sámegielat sátnelisttut ja čilgehusat vierisgielat girjjiin) dahje leago oahpaheaddji ieš oadjebas iežas giella- ja čállinmáhtuin. Čállinoahpahusa hástalusaid sivvan namuhuvvojit baicce giella iešvuodát ja váilevaš materiálat. Dákkár čihkkojuvvon giellaideologiijas lea dat várálaš bealli ahte olbmot lohket giella iešvuodaid dagahit čállinválttisvuodaid. Čuovvovaš lávki lea dat, ahte giella váttis luondu geavahuvvo sivvan dasa, ahte olbmot eai hálit geavahit giella čálalaš oktavuodain. Dása sáhttet maiddá váikkuhit giellalaš doaladumit mat bohtet čielgasit oidnosii skuvlamateriálain nugo omd. Jernslettena (1998: 9) oahppogirjjiis mas vuosttaš kapihttala álggus čuožžu ahte «[h]állangiella lea dehálabbo go čállingiella».

Hornbergera málles dat mearkkaša dan ahte sihke konteavstta ja gaskaoami skálain sámegiella geavaheapmi hállana vehá vehážiid mielde njálmmálaš konteavstta ja hállangiella beallái vaikko skuvllaid ja oahppoplánaid vuolggasadjin livččiige ahte čállin lea dehálaš máhttu. Dákkár almmolaš oaiviliid ja oainnuid lassin sáhttet gávndot velá čiekŋalabbos čihkkojuvvon doaladumit mat mánggain vugiin láidejit ja stivrejit sámegiella čálamáhtu boahtteáiggi nugo omd. dat makkár árvvu vánhemat bidjet čállin- ja lohkanmáhttui.

Eanaš oassi dán dutkamušas bearrašiin bidjetge olu eanet árvvu lohkanmáhttui go čállinmáhttui. Juohke goalmát vánhen dahje 22 vánhema 63 vánhemis vástidedje ahte čállin ii leat dehálaš su bearrašii ja bearrašis. Juohke logát vánhen dahje 6 vánhema 63 vánhemis fas vástidedje ahte lohkanmáhttu ii leat nu dehálaš. Dát mearkkaša ahte dán dutkamušas leat mielde muhtin vánhemat gain leat obalohkái negatiiva doaladumit čálamáhtu sierra dáidduide, ja geat sáhttet juogo vásedin dahje vahágis sirdit seammasullasaš doaladumiid ovddos guvlui čuovvovaš sohkaovuolvaide. Vehá badjelaš bealli vánhemiin vástidit maiddá ahte sii ieža čállet hui hárve (juos goassige) sámegillii. Lei maiddá vejolaš oaidnit ahte vánhemat gain ledje buot negatiivvalaččamus oainnut ledje olbmot guđet maiddá vástidedje ahte sis ledje leamaš váttisvuodát oahppat čállit ja lohkat sámegiella

skuvllas. Boarrásut buolvvaid giellavásáhusat sáhttet dasto váikkuhit hui sakka nuorat buolvvaid gielladoaladumiide.

Vaikko olusat vanhemiin leat vástidan ahte sin mielas lohkanmáhttu lea dehá-lut go čállindáidu, de eanaš oassi vanhemiin movttiidahttet mánáideaset lohkat ja čállit sámegillii ruovttus. Badjelaš bealli vanhemiin dahket nu beaivválaččat dahje mángii vahkkus. Measta buot vanhemat, geat serve dán iskosii, veahkehit maiddái mánáideaset čállinleavssuiguin. Seammás lea goittotge nu, ahte maiddái sullii bealli vanhemiin guktuin ahkejoavkkuin vástidit ahte sii dušše hárve (dahje soap-másat eai goassige) háleštit mánáideasetguin daid teavsttaid birra, maid mánát čállet ruovttus dahje skuvllas. Bearašlahtut hállet gal beaivválaš dáhpáhusaid birra, muhto hui hárve erenoamáš skuvlabargguid, lohkašaid dahje teavsttaid birra maid oahppit leat ieža čállán. Oahpaheaddjit muitaledje maiddái jearahallamiin, ahte skuvllaid ja ruovttuid gaskkas lea muhtinlágan movra, eaige vanhemat nu dávjá beroš leavssuid ja hárjehusaid pedagogalaš ulbmiliin dahje eai hálit ságastal-lat iežaset rolla birra čálamáhtu nannejeaddjin.

4.6 Iešgovva ja giella

Oktan giellamáhtu vuodđun lea dearvvaš iešgovva ja vejolašvuohta ovdanbuktit persovvna ja identitehta, ja dan dihte jerrenge jearranskovis fertejitgo dahje dov-detgo dát oahppit dárbbu čiehkát iežaset duogáža, giellamáhtu dahje identitehta. Viđas buot 65 oahppis vástidedje ahte sii čihket dávjá ahte sii máhttet sámegiela. Okta dán ohppiin lea oahppi, gean eatnigiella lea sámegiella ja gean bearrašis buohkat hállet dušše sámegiela gaskaneaset. Dát oahppi lea Sámi guovllus eret gos sihke jearahallamiid ja jearranskoviid mielde sámegielas lea stuorra árvu skuvllas ja sámegielat ruovttuin. Seammá guovllus lea sámekultuvra goittotge vásihan gar-ra vuostehágu ja vealaheami almmolaš ja juohkebeaivválaš oktavuodain. Olbmot geat oassálaste mu dutkamuššii dan guovllus, vásihedje maiddái ahte sin ruovttu-guovllus sámit ja earát ellet sierranas dahje segregerejuvnon eallima.

Dán manjimuš ovdamearkkas addojuvvon govva čalmmustahtta hui bures dan kompleksitehta mii stivre dál ja boahpteáiggis sámegielat čálamáhtu ja giella-ealáskahttindoaimmaid ovdáneami Sámis. Skuvllas ja ruovttuin lea ain mánggáin guovlluin vejolašvuohta nannet guovttegielat čálamáhtu ovdáneami, muhto juos ovttaskas olmmoš dovda ahte son ferte dávjá čiehkát iežas duogáža, giela ja identi-tehta, de olggobeale hástalusat leat sámegiela dáfus šaddamin menddo gievrán ja

dagahit duohta áitaga giellaealáskahttimii. Hornbergera málles giellakontreaksta lea dákkár dilis ráddjejuvvon mikrogeavadiidda (unnimus giellašiljuide) iige dalle leat vejolaš juksat dássedettolaš čálamáhtu unnitlogugielas iige guovttegielaga giellaid gaskkas.

5 Bohtosat

Oassálastiid vástádušat čájehit ahte giellaideologaš oainnut sihke skuvllas ja indiividaid gaskkas váldet dávjá vuolggasadjin dan, ahte sámegeiella lea váttis giella ja ahte dan dihte sámegeiella lea maiddá i váttis oahppat čállit. Negatiiva doaladumit čálamáhtu dáfus sihke skuvllas ja ruovttus váikkuhit dasa ahte sámegeiella dávjá áddejuvvo giellan man lea deháleamos máhttit njálmmálaččat iige čálalaččat. Konteavstta guorahallan čájeha maiddá ahte dássedettolaš guovttegielat čálamáhtu ja buori sámegeielat čálamáhtu juksamii váikkuhit dasa lassin ovdamearkka dihte skuvlla ja ruovttuid gaskasaš gulahallan dahje dan váilun, astoáiggi čálamáhtolaš konteavsttat dahje daid váilun ja ovttaskas olbmo iešgovva. Dát bohtosat vuoddu- duvvojit empiralaš materiála guorahallamii, muhto dili govvideami lassin artihkal čálmmustahtta maiddá teorehtalaš lahkonaovuogi, mii geatnegahtta dutki váldit vuhtii oppalaš gova das mo unnitlogugiela čálamáhttu ovdána guovttegielat konteavsttas.

Hornbergera guovttegielat čálamáhtu jotkkolašvuoda skálat leat muhtin guovlluin Sámis buoret dássedeattus go eará guovlluin. Mu dutkamuš čájeha goitotge ahte ovttaskas olbmuid dásis dilli lea dakkár ahte sulli goalmátoassi buot ohppiin, guđet oassálaste dán iskosii, eai leat lahkage sáhttime juksat sámegeielat čálamáhtu iige dan dihte dássedettolaš guovttegielat čálamáhtuge, masa gáibiduvvo ahte guovtti giela skálat leat dássedeattus oktanaga. Dán oahppijoavkku sámegeielat čálamáhtolaš konteavsttat ja sisdoallu leat ráddjejuvvon dakkár vuogi mielde ahte sin ovdáneapmi sámegeielas lea garrasit áitojuvvon. Go Hornbergera málle mielde dulko bohtosiid, de váddáseamos dilis leat oahppit geaid čálamáhtolaš konteavsttat leat ráddjejuvvon ovttá geahčái dahje posišuvdnii konteavsttaid ja sisdoalu oalgeskálain ja guđet eai dan dihte beasa ávkkástallat eará go hui ráddjejuvvon giellaoahpahusas ja giellastimulánsas.

Muhtun guovlluin skuvlla ja ruovttu olggobeale servodatlaš hástalusat leat maiddá dan mađe stuorrát ahte dat sáhttet gomihit gievrrasge sámegeielčáliid ja

-hálliid vejolašvuodaid ja hálu ovdánahttit iežaset sámevielat čálamáhtu. Oainnut maid mielde sámevielalla lea njálmmálaš giella dahje váttis giella čállit dahje man ii leat nu dehálaš čállit skuvlla olggobealde, sáhttet leat čihkosis, muhto dat goit-totge vehá veházii váikkuhit giellageavadiidda ja doaladumiide. Dat ahte mángga oahppi eallimis ii leat árgabeaivelat sisdoallu sámevielii, lea stuorra paradoksa go jurddaša ahte hállangielas lea stuorra árvu sámevielagiid gaskkas ja go smiehttá ahte sámevielat konteavsttat leat nu mángga guovllus ráddjejuvvon mikrogeava-diidda.

Dát govva guovttevielat ja erenoamážit sámevielat čálamáhtu konteavsttas davimus Sámis Suomas, Norggas ja Ruotas lohkanjagi 2012–2013 áigge čájeha man dehálaš lea ahte boahhtevaš dutkamušat giddejit eanet fuomášumi dasa mo sámevielat čálamáhtu lea vejolaš nannet buot vielalaš geavadiin ja mo lea vejolaš buktit dássedeattu daidda skálaide mat dán áigge dagahit measta veadjemeahttu-min juksat dássedettolaš guovttevielat čálamáhtu sámeveli ja eará vielaid gaskkas. Nugo Hornberger ja Skilton-Sylvester (2000: 118) lohka de mis lea buohkain geatnegasvuolta hástit ja jearahit daid sivaidd maid dihte guovttevielat čálamáhtu skálat hállanit menddo olu ovtta dahje nuppe guvlui.

Gáldut

Dutkanmateriála

Dán dutkamuša dutkanmateriálan leat 65 oahppi ja 63 vanhema jearranskovi, oktiibuot lean guorahallan 128 jearranskovi vástádusaid. Dasa lassin lean geavahan sekundára materiálan golmma oahpaheaddji jearahallamiid.

Diehtoaddit - oahpaheaddjit

OJS = oahpaheaddji jearahallan, olggotmánnu 2012, Suopma

OJN = oahpaheaddji jearahallan, skábmamánnu 2012, Norga

OJR = oahpaheaddji jearahallan, juovlamánnu 2012, Ruotta

Girjjálašvuotta

- Aikio, Marjut 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 479. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Bloch, Carole & Alexander, Neville 2003: Aluta Continua: The Relevance of the Continua of Biliteracy to South African Multilingual Schools. – Nancy H. Hornberger (doaimm.), *Continua of Biliteracy: An Ecological Framework for Educational Policy, Research, and Practice in Multilingual Settings*. Clevedon: Multilingual Matters. 91–121.
- Blommaert, Jan & Backus, Ad 2013: Superdiverse repertoires and the individual. – Ingrid de Saint-Georges & Jean-Jacques Weber (doaimm.), *Multilingualism and multimodality: Current challenges for educational studies*. Rotterdam: Sense Publishers. 11–32.
- de la Piedra, Mariá T. 2006: Literacies and Quechua oral language: Connecting sociocultural worlds and linguistic resources for biliteracy development. – *Journal of Early Childhood Literacy* 6 (3): 383–406.
- Fishman, Joshua A. 1972: *Language in sociocultural change: Essays by Joshua A. Fishman*. Stanford: Stanford University Press.
- Fishman, Joshua A. 1991: *Reversing language shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Helander, Elina 1984: *Om trespråkighet: En undersökning av språkvalet hos samerna i Övre Soppero*. Umeå Studies in Humanities 67. Umeå: Umeå universitet.
- Helander, Nils Øivind 2012: Norgga beale oahppoplána *doaibmi guovttegielatvuotta* – mo dan meroštallat? – *Sámi dieđalaš áigečála* 2/2012: 57–83.
- Hornberger, Nancy H. 1989: Continua of Biliteracy. – *Review of Educational Research* 59 (3): 271–296.
- Hornberger, Nancy H. 2004: The Continua of Biliteracy and the Bilingual Educator: Educational Linguistics in Practice. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 7 (2–3): 155–171.
- Hornberger, Nancy H. 2006: Voice and biliteracy in indigenous language revitalization: Contentious educational practices in Quechua, Guarani, and Māori contexts. – *Journal of Language, Identity and Education* 5 (4): 277–292.
- Hornberger, Nancy H. 2008: Continua of biliteracy. – Angela Creese & Peter Martin & Nancy H. Hornberger (doaimm.), *Encyclopedia of Language and Education, Vol 9: Ecology of Language*. New York: Springer. 275–290.

- Hornberger, Nancy H. 2010: Language and education: A Limpopo lens. – Nancy H. Hornberger & Sandra McKay (doaimm.), *Sociolinguistics and language education*. Bristol: Multilingual Matters. 549–564.
- Hornberger, Nancy H. & Link, Holly 2012: Translanguaging in Today's Classrooms: A Bilingual Lens. – *Theory Into Practice* 51 (4): 239–247. doi: 10.1080/00405841.2012.726051
- Hornberger, Nancy H. & McCarty, Teresa 2012: Globalization From the Bottom Up: Indigenous Language Planning and Policy Across Time, Space, and Place. – *International Multilingual Research Journal* 6 (1): 1–7.
- Hornberger, Nancy H. & Outakoski, Hanna 2015: Sámi time, space, and place: Exploring teachers' metapragmatic statements on Sámi language use, teaching, and revitalization in Sápmi. – *Confero* (Pre-Published) 3 (1): 1–46. doi: 10.3384/confero.2001-4562.150618
- Hornberger, Nancy H. & Skilton-Sylvester, Ellen 2000: Revisiting the Continua of Bilinguality: International and Critical Perspectives. – *Language and Education* 14 (2): 96–122.
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher 1991: *Språkbyte och språkbevarande: Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Jean-Pierre, Marky 2013: The Challenge and Promise of Multilingualism in the Caribbean: Focus on Haiti. – Jo Arthur Shoba & Feliciano Chimbutane (doaimm.), *Bilingual Education and Language Policy in the Global South*. New York: Routledge. 173–189.
- Jernsletten, Per 1998: *Hála ja čále ná. Njálmmálaš ja čálalaš giellageavaheapmi*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Keskitalo, Pigga 2010: *Saamelaiskoulun kulttuurisensitiivisyyttä etsimässä kasvatustantropologian keinoin*. Dieđut 1/2010. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- King, Kendall & Logan-Terry, Aubrey 2008: Additive bilingualism through family language policy: Strategies, identities and interactional outcomes. – *Calidoscópico* 6 (1): 5–19.
- Kroskrity, Paul & Field, Margaret C. (doaimm.) 2009: *Native American language ideologies: Beliefs, practices, and struggles in Indian country*. Tucson: University of Arizona Press.
- Lafont, Robert 1982: Le discours idéologique dans l'enquête sur la diglossie. – *Cahiers de linguistique sociale* 4–5: 88–97.

- Linkola, Inker-Anni 2014: *Saamelaisen koulun kielimaisema – etnografinen tutkimus saamen kielestä toisen asteen oppilaitoksessa*. Dieđut 2/2014. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- Martin-Jones, Marilyn 1989: Language, power and linguistic minorities: The need for an alternative approach to bilingualism, language maintenance and shift. – Ralph Grillo (doaimm.), *Social Anthropology and the Politics of Language*. London & New York: Routledge. 106–125.
- Mercado, Carmen I. 2003: Bilingual development among Latino youth in New York City communities: An unexploited potential. – Nancy H. Hornberger (doaimm.), *Continua of Biliteracy: An Ecological Framework for Educational Policy, Research, and Practice in Multilingual Settings*. Clevedon: Multilingual Matters. 166–186.
- Outakoski, Hanna 2014: Språkrikedom skapar ett mångsidigt identitetsspektrum. – *Kulturella Perspektiv* 1: 58–66.
- Outakoski, Hanna 2015: *Multilingual literacy among young learners of North Sámi: Contexts, complexity and writing in Sápmi*. Umeå Studies in Language and Literature 27. Umeå: Umeå universitet. <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-102922>> (20.5.2015).
- Outakoski, Hanna & Lindgren, Eva & Westum, Asbjørg & Sullivan, Kirk P. H. (boahhtimin): Researching writing development to support language maintenance and revitalization: Methodological challenges. – Kirk P. H. Sullivan & Coppélie Cocq (doaimm.), *Indigenous Writing and Education*. Leiden: Brill Publishing.
- PIRLS 2006 = Progress in International Reading Literacy Study 2006. International Association for the Evaluation of Educational Achievement. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College. <<http://timss.bc.edu/pirls2006/index.html>> (11.3.2015).
- Rasmussen, Torkel 2013: «Go ealáska, de lea váttis dápmat»: Davvisámegeiela etnolingvisttalaš ceavzinnávccaid guorahallan guovtti gránnjágieiddas Deanus ja Ohcejogas 2000-logu álggus. Tromsø: Universitetet i Tromsø. <<http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5593/thesis.pdf?sequence=6&isAllowed=y>> (01.12.2015).
- Schieffelin, Bambi & Woolard, Kathryn & Kroskrity, Paul (doaimm.) 1998: *Language Ideologies: Practice and Theory*. New York: Oxford University Press.

- Skum, Marja-Kristin 2013: *Giellamolsun sámi boazodoalus. Språkbyte inom renskötelsen*. Karasjok: ČálliidLágádus.
- Svonni, Mikael 1993: *Samiska skolbarns samiska: En undersökning av minoritets-språksbehärskning i en språkbyteskontext*. Umeå Studies in the Humanities 113. Umeå: Umeå universitet.
- UNESCO 2005: *Education for All: Literacy for life*. The Education for All Global Monitoring Report 2006. Paris: UNESCO Publishing. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001416/141639e.pdf>> (11.03.2015).

The context of North Sámi literacy

This article sets out to unravel the contexts of Sámi literacy that are necessarily and unavoidably intertwined with the bilingual and biliterate experience of Sámi learners in North Sámi speaking regions of Sápmi in Sweden, Norway and Finland. This article presents a sociolinguistic cross-sectional case study. My primary material consists of 128 questionnaires that were gathered from 9 and 12 year-old North Sámi learners and their parents during the school year 2012–2013 in Finland, Norway and Sweden. I have approached and analysed the questionnaire data using the Hornbergian Continua of Biliteracy theoretical framework as my main conceptual tool.

According to my findings, the Sámi language is often conceived of as a language that is difficult to write and has more value when spoken fluently. Such views seem to, in turn, have negative effects on how literacy skills in Sámi are perceived both by the pupils and their parents. Paradoxically, when placed on the scales of the Continua of Biliteracy framework, one can see that the literacy context of many young Sámi learners of today is limited to the literary realm of school, and to literate rather than oral contexts. My findings further indicate that there are substantial interregional differences in the state of Sámi literacy due to both ideological and practical factors that arise in this complex bi- and multilingual context. Although some regions are coping better with reaching balanced biliteracy and good Sámi literacy skills among Sámi learners, Sámi literacy practices everywhere are in need of special attention and focused measures so that they can withstand the pressures that currently cause considerable lack of balance in many Sámi learners' biliteracy.

Keywords: literacy, Continua of Biliteracy, survey study, sociolinguistics, North Sámi

HANNA OUTAKOSKI
Umeå University
hanna.outakoski@umu.se